

„...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...” Három interpelláció, három botrány, egy körút. Parlamenti interpellációk a „Kossuth-járvánnyal” kapcsolatban

BERDE IMRE

Abstract: “...an Italian citizen enters Hungary...” Three interpellations, three scandals, one tour. Parliamentary interpellations on the “Kossuth Epidemic”.

The aim of this paper is to provide a sketchy overview of the events concerning part of Ferenc Kossuth’s involvement in the political life of dualism and his legalisation, focusing on the relationship between citizenship, the Kossuth legacy and, in part, Ferenc Kossuth’s programme, – without its detailed description, – and to give some insight into what Péter Búsbach called the “Kossuth epidemic”. At the same time, parts of the essay can be understood as a micro-perspective case study, insofar as it is permissible to consider the issue of citizenship as a tool of political corruption and insinuation, that remained on the agenda until the naturalization of Ferenc Kossuth. Finally three parliamentary interpellations will be examined, namely the speeches and questions raised by Lajos Holló, Károly Várady and Péter Búsbach in 1894, and the speech of Imre Veszter, which was on a different subject but also referred to Ferenc Kossuth’s tour.

Keywords: Ferenc Kossuth, 19th century, the political life, citizenship, political corruption, parliamentary interpellations

Kossuth Ferenc 1894. október 29-én tért vissza és telepedett le végleg Magyarországon,¹ aminek országos visszhangja volt, és amivel az országgyűlés is foglalkozott elsősorban az állampolgársága okán. Fontos előzményként kell viszont értékelni, hogy Kossuth Ferenc ezt megelőzően csak Kossuth Lajos temetésekor járt Magyarországon öccsével, Kossuth Lajos Tóddorral együtt,² mióta hosszas tárgyalásokat követően, nemzetközi

¹ Hentaller–Szatmáry 1906: 97–98.

² Az olaszországi és magyarországi temetésről összefoglalóan ír Hentaller 1894: 337–350.

nyomásra a Hermine gőzössel elhagyva az országot száműzetésbe került a szüleivel együtt Ruttkayné Kossuth Lujza és Karády Ignác kíséretében.³ Kossuth Lajos temetésével kapcsolatban ki kell emelni, hogy a Függetlenségi Párt a nemzet halottjának tekintve Kossuthot állami temetést javasolt neki.⁴ Ezzel szemben állt viszont Ferenc József még Tisza Kálmán felterjesztésére küldött Legfelsőbb Elhatározása 1889-ből, ami alapján próbálkozásai ellenére Wekerle Sándor miniszterelnöknek végül el kellett állnia az állami vagy képviselőházi költségen történő temetéstől. A megoldást az szolgálta, hogy Kossuth Lajos Budapest díszpolgára volt, és a főváros magára vállalta a temetés megtartását.⁵ A Kossuth-láz tehát 1894. április elejére tetőfokára jutott, április közepére pedig gyakorlatilag megnyugodott a közvélemény.⁶

Azonban már az 1894. április 1-jei temetésen feltehetően felmerült a Kossuth fivérek Magyarországra költözése, amit Lajos Tódor állítólag egyszerűen visszautasított.⁷ Kossuth Ferenc budapesti búcsúbeszéde is utal a visszaköltözés lehetőségére: „*Kedves barátaim! Meghatva mondom isten hozzádot hazámnak, szülővárosomnak és hű barátainak. Jól mondtátok, hogy itt hagyom a legszentebb ereklyéimet, amelyekhez szívem és lelkem érzelve mindig vissza fog vonzani, de vissza fog engem vezetni sok más is hazámba: a kötelesség érzete, s annak tudata, hogy atyámtól nagy és nehéz örökség hárult vállaimra, melynek eleget tenni férfias kötelesség, melynek eleget is fogok tenni. Fájós szívvel távozom s legszentebb emlékeim itt maradnak. Már másodszer távozom e hazából életemben. Először mint gyermek, családommal mentem számkivetésbe, most mint életem delén túl lévő férfiú megyek újra számkivetésbe, de amely megszűnt reám nézve számkivetés lenni, s családom nélkül, de nem családtalanul, mert egy nagy család rokonszenve kísér utamban. Mikor fognak a helyzetek úgy alakulni, hogy hazajöhetek, nem tudom, de hő vágyam lesz arra törekedni, hogy mentől előbb haza jöhessek. Isten önökkel!*”⁸ A beszédben végső soron megígért és a Kossuth-lázat felkorbácsoló hazatérése 1894 őszén nem volt botránymentes, hiszen azontúl, hogy a napi sajtó figyelemmel kísérte tevékenységét, parlamenti interpellációk témájaként is felbukkant a neve, ami eleve feltételezi a kormányzat rá irányuló figyelmét. Ennek oka elsősorban az lehetett, hogy még nem volt egyértelmű Kossuth Ferenc hazatérésekor, hogy valóban politikai pályára kíván-e lépni, illetve mennyiben kívánja apja törekvéseit követni. Így uralkodói és kormányzati oldalról értelemyszerűen a bizonytalanság

³ László 1887: 42–43; Szabad 1977: 166.

⁴ Lásd például Justh Gyula és Herman Ottó felszólalását a kérdésben: *KN 1892. XVII. 317–319.* (1894. 03. 23.)

⁵ A kérdést részletesen elemzi Borus 1994.

⁶ Borus 1994: 58.

⁷ Hentaller–Szathmáry 1906: 97.

⁸ Kossuth Ferenc elutazása. *Egyetértés* 1894. április 16. 1. Egyébként már korábbi hírben is megjelent Kossuth Ferenc magyarországi politikai szerepvállalása. Ezt lásd *Egyetértés* 1894. március 26.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

dominált személyével kapcsolatban, de az ellenzékiek közül is többen tartózkodó állásponton voltak Kossuth Ferenc politikai szerepét illetően.⁹

Kossuth Ferenc programja egyébként Kossuth Lajos elveit tartotta szem előtt, de azokat hangsúlyozottan törvényes és békés eszközökkel kívánta megvalósítani, melynek végső célja egy olyan perszonális unió, ami Magyarország teljes függetlenségét biztosíthatja.¹⁰ Bemutatkozásul vidéki körutat tett,¹¹ melynek makói állomásán igyekezett tisztázni, hogy a Kossuth név a törvényesen előidézett változásokkal azonosítandó, nem pedig a forradalommal és izgatással: *„Azok, a kik a jelenlegi alkotmányt megalkották, nem kétlem, hogy hazafiai szándékkal tették, de ne kételkedjék senki abban, hogy mi, a kik ezen alkotmányt meg akarjuk változtatni a nép és király akaratával, szintén hazafiai jó szándékkal vagyunk eltelve. Nem tudom miért fűzik a Kossuth névhez azt, hogy lázít, pedig a Kossuth név soha sem lázított, hanem törvényt védett a fegyveres támadás ellen. Szabadságharcunk első hónapjai is a király nevében vívattak. Lehetetlen elhallgatnom, hogy fáj, hogy a Kossuth névhez még akkor is, midőn fennen hirdetem, hogy békésen akarok dolgozni, bizonyos körökben izgató szándékot fűznek.”*¹² Körútjával párhuzamosan – ami a magyarországi politikai életbe való integrálódási folyamatának részeként értékelhető – több kormányzati kritika és támadás is érte 1894 őszén.

A tanulmány célja Kossuth Ferenc dualizmus politikai életébe való bekapcsolódásának és legalizálódási folyamatának egy részére vonatkozó események vázlatos áttekintését elvégezni, nevezetesen az állampolgárság, a kossuthi örökség és részben Kossuth Ferenc programjának összefüggésére koncentrálni és némi rálátást adni a Búsbach Péter által „Kossuth-járványként” definiált jelenségre.¹³ Egyúttal mikroperspektivikus esettanulmánynak is felfoghatók egyes részei a dolgozatnak, amennyiben megengedhető, hogy a politikai korrupció és ellehetetlenítés egyik eszközének legyen tekinthető az állampolgárság kérdése, ami Kossuth Ferenc visszahonosításának lezárulásáig folyamatosan napirenden volt. Ennek érdekében három parlamenti interpelláció bemutatására történik kísérlet a következőkben, nevezetesen Holló Lajos, Várady Károly és Búsbach Péter 1894-ben elhangzott problémafelvetéseinek és kérdéseinek vizsgálatára. Ezek mellett még Veszter Imre indirekt, azaz más témában tartott, de Kossuth Ferenc körútjára is hivatkozó felszólalását is érdemes szemügyre venni.¹⁴

⁹ Szabó 2002: 55.

¹⁰ Hentaller–Szatmári 1906: 99–100.

¹¹ Hanák 1978: 103.

¹² Kossuth Ferenc Szegeden. *Pesti Hírlap* 1894. november 12. 2.

¹³ *KN 1892*. XX. 359. (1894. 11. 21.)

¹⁴ A dualizmus kori interpellációhoz általában lásd Cieger 2021: 244–254.

Holló Lajos interpellációja „Kossuth Ferencz választói joga tárgyában, a belügyminiszterhez” címmel (369. ülésnap, 1894. október 17.)

Kossuth Ferenc választójogával kapcsolatban Holló Lajos, ekkoriban a 48-as Ugron Párt képviselője¹⁵ interpellált Hieronymi Károly belügyminiszterhez.¹⁶ Az interpelláció indoklása az volt, hogy Kossuth Ferencet felvették a ceglédi választói névjegyzékbe, ami ellen fellebbezést nyújtott be Szász Károly ceglédi bírósági írnok. Ennek körülményeit, azaz magát a fellebbezési folyamatot Holló gyanúsnak ítélte meg.¹⁷ Az interpelláció szerint közigazgatási korrupció történhetett, aminek a szerkezete a következőképpen nézhetett ki:¹⁸

(1) a belügyminiszter Beniczky Ferenc főispán „bizalmas” rendeletén keresztül utasította dr. Aranyi Lajos ceglédi rendőrkapitányt, hogy – munkaidején és hatáskörén túlterjeszkedve – a központi választmány hivatalos iratait tekintse át az esetleges szabálytalanságok végett, és három napon belül küldjön jelentést az eredményről;¹⁹

(2) a belügyminiszter a rendőrkapitányi jelentés alapján, miszerint Kossuth szerepel a választói névjegyzékben, kikérte a Kossuth Ferenc olasz állampolgárságára vonatkozó, Rómában kiállított anyagokat az olasz nagykövetségről, és utasította az alispánt hontalansági bizonyítvány kiállítására a követségi iratok másolatát rendelkezésére bocsátva;

(3) a hontalansági bizonyítvány alapján a bírósági írnok fellebbezéssel élt Kossuth Ferenc választói névjegyzékbe vétele ellen feltehetőleg szintén belügyminiszteri utasításra.

¹⁵ Ballabás–Pap–Pál 2020: 264.; Sturm 1892: 235.

¹⁶ *KN 1892*. XX. kötet. 54–56. (1894. 10. 17.)

¹⁷ A választói névjegyzékre vonatkozó törvényi szabályozást lásd az CJH – 1874: XXXIII. 41–55. §-ban.

¹⁸ A politikai korrupciós láncolatot három forrás alapján rekonstruálom: (1) *KN 1892*. XX. 54–56. (1894. 10. 17.); (2) Kossuth Ferencz választói joga. Az Egyetértés tudósítójának távirata. *Egyetértés* 1894. október 12. 1; (3) Városi közgyűlés – 1894. október 11. *Czepléd és Vidéke* 1894. október 14. 2–3.

¹⁹ A főispáni rendelet szövegét a ceglédi városi közgyűlésen hozták nyilvánosságra 1894 őszén: „588/1891. Teljesen bizalmas. Tekintetes Rendőrkapitány Úr! Tudomásomra érvén, hogy a czepléd városi központi választmány, az országgyűlési képviselő választók összeírásánál és a felszólalások körüli eljárásnál szabálytalanságokat követett el, sürgősen felhívom, hogy ezen szabálytalanságok mibenlétét haladéknélkül állapítsa meg s a tényálladékokról tegyen a belügyminiszter úr ő nagy méltóságához 3 nap alatt tüzetes közvetlen jelentést. Budapest, 1894. szept. 15. Beniczky, főispán.” Városi közgyűlés – 1894. október 11. *Czepléd és Vidéke* 1894. október 14. 2.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

Holló Lajos ezt az eljárást két okból kifolyólag kifogásolta: (1) kormányzati politikai korrupció lehetősége merült fel; (2) Kossuth Ferenc politikai ellehetetlenítése végett direkt és célzott módon történt ez a hivatalosság látszatát keltő kormányzati lépés az 1879. évi L. törvénycikk értelmezése alapján, amit Tisza Kálmán díszpolgárokra vonatkozó értelmezésétől eltérőnek mondott.²⁰ Itt meg kell jegyezni, hogy valószínűleg Holló is tisztában volt Tisza törvényt magyarázatával – főleg, hogy az erre irányuló, visszamenő hatállyal nem bíró novelláris módosító javaslatát csak 1890 februárjában ismertette –, illetve annak jogkeletkeztető hatásának hiányával. Így tudhatta, hogy Kossuth Ferenc a magyar állampolgárságát a politikai célokat szolgáló állampolgársági törvény értelmében a távollét hatályba lépésével, azaz 1889–1890 fordulóján elvesztette.²¹

Ugyanakkor a Holló által vázolt kormányzati machináción kívül Kossuth is botrányba keveredett vidéken, mivel még 1894 áprilisában B. Molnár Samu ceglédi lakostól 1450 négyszögöl erdőt (hrs. 11995) vásárolt 500 forintért. Az ingatlan adóparaméterei viszont hivatalosan éppen nem érték el a választójogi cenzus határát, ezért állítólag 21 krajcárról 22 krajcárra hamisították az utána fizetendő földadót.²² A Kossuth választójogához kapcsolódó ügygel később a városi közgyűlés is foglalkozott, melyen B. Molnár Sámuel indítványozta dr. Aranyi Lajos rendőrkapitány fegyelmi vizsgálatát.²³ Ennek keretében Aranyi utalt az említett adathamisításra, melyet B. Molnár tagadott. A két ellentétes állításból úgy tűnik, ténynek azt lehet elfogadni, hogy Kossuthot kétszer vették fel a választói névjegyzékbe: először 1894 tavaszán az adóalapot találta kevésnek a központi választmány, így törölte a névjegyzékből, majd 1894 júliusában az ötszobás ceglédi ingatlanja alapján egyhangúlag felvették a választók közé, ami ellen utólag fellebbezett Szász Károly. Ettől az esettől függetlenül a Magyarország hasábjain olvashatunk még a tulajdonjog és a kataszteri birtokív másolatával hitelesített cikkben egy másik, kicsit több mint 20 hold területű nagyszalontai ingatlanról is, ami után a cenzus háromszorosát érő földadót fizetett be Kossuth Ferenc, mégsem került fel a nagyszalontai választókerület választói névjegyzékébe.²⁴

Mivel nyilvánosságra került a főispáni utasítás, a ceglédi *„képviselőtestület egyhangúlag elrendelte Aranyi ellen a fegyelmi eljárás megindítását azzal az indoklással, hogy a rendőrkapitány, mint városi tisztviselő politikai célokra használtatta fel magát”*.²⁵ Aranyi

²⁰ KN 1892. XX. 55–56. (1894. 10. 17.); (3) Városi közgyűlés – 1894. október 11. *Cegléd és Vidéke* 1894. október 14. 2–3.

²¹ Varga 2013: 95. Az állampolgársági jog 19. századi kérdésével részletesen foglalkozik Varga 2019.

²² Úgy tűnik, hogy a botrányt a Pesti Hírlap robbantotta ki, amit a *Cegléd és Vidéke* idézett és fejtett ki bővebben: Világosság! *Cegléd és Vidéke* 1894. június 24. 2.

²³ A közgyűlésen elhangzottakat közli: Városi közgyűlés – 1894. október 11. *Cegléd és Vidéke* 1894. október 14. 2–3.

²⁴ Kossuth Ferenc választási joga. *Magyarország* 1894. augusztus 5. 3.

²⁵ Kossuth Ferenc választói joga. Az Egyetértés tudósítójának távirata. *Egyetértés* 1894. október 12. 1. A fegyelmi vizsgálatot egyébként megszavazta a közgyűlés, ahol az elhangzott sérelmek miatt később

Lajos rendőrkapitány egyébként eléggé egyértelműen indokolta tettét, ami egyben feltehetően a kormányzat Kossuth-politikáját is jellemzi: „Az egész ország nyugalma függ attól, hogy Kossuth Ferenc ne legyen a választók lajstromában. Mert ha Kossuth Ferenc politikai szerephez jut, fölfordul az egész ország.”²⁶ Kossuth Ferenc pedig ezután az Egyetértés által is leközölt írásbeli előterjesztéssel élt a választmányi bizottság előtt, melyben Szász Károly bírósági írnok törlési kérelmének alaptalanságát igyekezett jogilag bizonyítani öt pontban.²⁷ Kissé zavarosnak tűnő érvei között alapvetően a választási²⁸ és az állampolgársági²⁹ törvényt hozta fel:

(1) Magyar állampolgárként definiálja magát születése jogán, valamint arra hivatkozva, hogy budapesti lakos (VI. Andrassy út 94.), és olaszországi tartózkodását ideiglenesnek tekinti csupán, amivel szerinte az 1848: V. 2. § bevezetése és az 1874: XXXIII. 1. § teljesült rá vonatkozóan.³⁰ Ezenkívül kiemelte még, hogy a ceglédi ingatlanai után adózóként az 1874: XXXIII. 5–6. § által előírt cenzushatárt teljesíti, illetve ha a vagyoni cenzust nem is érné el, de a műveltségi cenzust mérnöki végzettsége révén a 9. § alapján igen, egyébként pedig mint ceglédi választókerületi lakos a 3. § a) bekezdése³¹ érvényes választójoggal ruházza fel véleménye szerint.

(2) Az 1879: L. 31. §-ra kitérve helyt ad annak a kifogásnak, hogy ideiglenesen – azaz konkrétan és kizárólag a visszajövetele előtti időszakra – valószínűleg elvesztette a magyar állampolgárságát, viszont vitatja, hogy az állampolgárság és a választójog egymással szükségszerűen összefüggésben lenne értelmezhető. Ahogy Kossuth írta: „Olyan pozitív jogot, minő a választói jog, csak egyenes és nyílt törvénybeli rendelkezéssel lehet megsemmisíteni. Okoskodás és következtetés ily fontos jog eltörlésére nem elég. Az 1879. L. t.-cz. amikor a törvényhozói jogot korlátozni akarja (15. §), ezt megmondja nyíltan, világosan. Ha a választói jogot

dr. Aranyi Lajos rendőrkapitány pereket indított, amiből csak a rágalmozási pert nyerte meg Márta János tanítóval szemben a „spiczli, féreg és hazaáruló” kifejezések miatt jelképes kártérítést kapva, míg dr. Molnár Albert városi ügyész és B. Molnár Sámuel felmentést kapott azzal a bírói indoklással, hogy „dr. Molnár Albert jogos kritikát gyakorolt, minthogy Aranyi Lajos törvénytelenül járt el, az inkriminált kifejezésekkért nem büntethető”. Reznák 1999: 261.

²⁶ Idézi Reznák 1999: 260.

²⁷ Kossuth Ferencz választói joga. Az Egyetértés tudósítójának távirata. *Egyetértés* 1894. október 12. 2.

²⁸ CJH – 1848: V, CJH – 1874: XXXIII.

²⁹ CJH – 1879: L.

³⁰ A két törvény rövid összehasonlításához lásd Varga 2004: 11–15.

³¹ „Szabad királyi és rendezett tanácsú városokban választói joggal bírnak azok, kik kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen: a) oly házat bírnak, mely házadó alá eső legalább három lakrészt foglal magában, habár az ideiglenesen adómentes is (...)” CJH – 1874: XXXIII. 3. § a) bekezdés.

Berde Imre: „...bejön Magyarországba egy olasz honpolgár...”

*is akarta volna korlátozni, ezt is megmondta volna nyíltan és világosan.*³² Majd további érvként általánosságban említ olyanokat, akik magyar állampolgárság nélkül is gyakorolják választójogukat.

(3) Az egyetlen kikezdzhetetlennek tekinthető érvet Szász Károly fellebbezésének törlesztésére az 1874: XXXIII. 50. §-ban ragadta meg Kossuth. Eszerint *„azok, kiknek felszólalása vagy észrevétele felett a központi választmány határozatot hozott, annak közszemlére történt kitételét követő 10 nap alatt, – azok pedig, kiknek a 49. §-ban elősorolt határozatok kézbesítettek, a kézbesítéstől számított 10 nap alatt a királyi curiához intézett fellebbezésüket a központi választmány elnökéhez benyújthatják*”. Viszont úgy tűnik, Szász Károlynak nem állt rendelkezésére olyan határozat, ami alapján fellebbezést törvényesen benyújthatott volna.

(4) Kossuth Ferenc megragadta az alkalmat arra, hogy személyét ért becsület-sértő politikai támadásnak vegye a választójogával kapcsolatos ügyet. Rádásul *„a nemzet közérzületét s kegyeletét”*³³ sértőnek titulálta ezt az eljárást, mint ami Kossuth Lajos fia, így Kossuth Lajos emléke és hagyatéka ellen is irányul.

(5) Kossuth írásbeli felszólalását az 1874: XXXIII. 50. § értelmében felterjesztésre kérte a kúria elé, amit a ceglédi központi választmány jóvá is hagyott.

Holló Lajos interpellációját az Egyetértés címoldalán fejtették ki bővebben az el-lenléki újságírók, ahol a „Kossuth-szellemtől”, így Kossuth nevéől és fiaitól való kormányzati félelemre vezették vissza a korrupciógyanus ceglédi botrányt. Úgy tűnik, hogy ezt a miniszterelnök szintjéig vezették le Wekerle Sándor Kossuthal kapcsolatos megjegyzésére utalva: *„minden eszközzel küzdeni fog Kossuth Ferencz ellen, míg ez ki nem jelenti a hűségeskü letételére való készségét”*.³⁴ Sőt, egyenesen a Kossuth név feltámadásáról vagy reinkarnációjáról értekezett a függetlenségi sajtó például az Egyetértés vezércikkében: *„Kossuth Lajos, a száműzetés keserveit átélte nagy hontalan, a szabadság és állami függetlenség szent eszméinek mártírja, megmondta, megígérte nemzetének, hogy neve fel fog támadni abból a sírból, melybe az ő megtört, sokat szenvedett testét eltemetik. Az ígéret valóra vált. Halálával a Kossuth-név nemcsak áldott nemzeti emlék lett a magyarnak, hanem új életre kelt az, hogy varázserejével hősieen buzgón harcoljon tovább azokért a nagy eszmékért, melyekkel egy hosszú emberéleten át összeforrott. A Kossuth Lajos sírjából új, életerős fája hajtott ki a szabadságnak, melynek gyökerei a Kossuth Lajos nagy*

³² Kossuth Ferenc választói joga. Az Egyetértés tudósítójának távirata. *Egyetértés* 1894. október 12. 2.

³³ Kossuth Ferenc választói joga. Az Egyetértés tudósítójának távirata. *Egyetértés* 1894. október 12. 2.

³⁴ Kossuth-üldözés. *Egyetértés* 1894. október 18. 1.

*lelkéből szívták az életnedveket. Kossuth Lajosnak nemcsak vére, de lelke is átment a nevéét fenntartó utódba, hogy diadalra juttassa a magyar szabadság és függetlenség zászlaját.*³⁵

Várady Károly interpellációja a „Fővárosi állami rendőrségnek 1894. évi november 15-én egyetemi polgárokkal szemben elkövetett visszaélései” címmel (381. ülésnap, 1894. november 17.)

Kossuth Ferenc körútjához kapcsolódóan ismeretes egy egyetemistákhoz kötődő rendőrségi incidens, ami Kossuth melletti kisebb szimpátiatüntetésnek is tekinthető. Várady Károly,³⁶ a Negyvennyolcas Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője ezzel az esettel kapcsolatban interpellált Hieronymi Károly belügyminiszterhez. A Várady által is említett Pesti Napló Kossuth Ferencet lejárató cikkei³⁷ miatt – melyekben a körutat a boulangérisztus³⁸ magyar utánzatának titulálták főleg a Kossuth név politikai hozadéka, illetve a körúton elhangzott programja okán – 15-20 egyetemista a szerkesztőség elé vonult, ahol nemtetszését fejezte ki az újsággal szemben. Közülük hatot le is tartóztattak, és 24 órás fogságban tartottak. A Pesti Napló által közölt rendőrségi jelentés a következőképpen tudósítja az eseményeket a résztvevők egy részének nevét is megemlítve: „*Ma este kilenc egynegyed órákor, körülbelül húsz egyetemi hallgató, a Ferenciek terén a Pesti Napló ellen tüntetést rendezett abból az alkalomból, hogy az említett lap néhány nap előtt egyik cikkében Kossuth Ferencet megtámadta. Az egyetemi hallgatók előbb a Kecskeméti-kávéházban gyülekeztek, s onnan vonultak a Pesti Napló szerkesztősége elé, ahol a lapot előbb megabcugolták, azután a lap egy példányát elégetni akarták. Máltás Hugó kerületi rendőrkapitány megfelelő számú rendőrrel kivonult s a tüntetés vezéreimbereit elfogta. Az elfogottak a következők: Sebesi Mihály műegyetemi hallgató, Pálffy Ferenc joghallgató, Kanovics Jenő joghallgató, Kanovics Elemér joghallgató, Deutsch Frigyes joghallgató, Baross János joghallgató. Nevezettek a IV. kerületi kapitányságra kísértettek, ahol, további eljárásig fogva maradnak.*”³⁹

A Várady interpellációjában említett másik cikk sem véletlen.⁴⁰ Ugyanis a Pesti Napló egy Kossuth Ferenchez köthető, Thaisz Elek botrányairól elhíresült osztrák titkosrendőrségi ügynök, pesti, majd budapesti rendőrkapitány naplójára alapozott

³⁵ Kossuth Ferenc. *Egyetértés* 1894. október 31. 1.

³⁶ Ballabás–Pap–Pál 2020: 256.; Sturm 1892: 342–343.

³⁷ A magyar Boulanger. *Pesti Napló* 1894. november 10. 1–2.; Kossuth Ferenc és Andrassy Gyula. *Pesti Napló* 1894. november 15. 8.; Kossuth Ferenc. *Pesti Napló* 1894. november 17. 1.; A köd. *Pesti Napló* 1894. november 20. 1.; A cselekvés órája. *Pesti Napló* 1894. november 24. 1.

³⁸ A boulangérisztushoz röviden lásd Dupeux 2007: 152–154.

³⁹ Különfélék. *Pesti Napló* 1894. november 16. 5.

⁴⁰ Kossuth Ferenc és Andrassy Gyula. *Pesti Napló* 1894. november 15. 8.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

„legendát” hozott le a hasábjain.⁴¹ A „legenda” lényege, hogy Kossuth Ferenc inkognitóban Magyarországra érkezett Ferenc József koronázása idején 1867-ben, és figyelmeztette id. Andrássy Gyulát, hogy ha nem áll el a koronázástól, akkor szervezett demonstrációk történnek, mire Andrássy egyszerűen az országból való távozásra szólította föl Kossuthot elfogatása terhe mellett. A Pesti Napló nem titkolt szándéka itt is Kossuth Ferenc hiteltelenítése volt. Ezzel egyrészt el akarta ültetni a kételyt a függetlenségi politika támogatóiban végső soron a kossuthi eszme szabadelvű politikában való tovább élésének kvázi burkolt sulykolásával – ti. Kossuth Ferencnek nem volt tekintélye id. Andrássy Gyula előtt az anekdota szerint. Másrészt a kormányzat jogos félelmét igyekezett igazolni, ami úgy tűnik, Kossuth illegális politikai szerepvállalását és a dualizmushoz való illojalitását próbálta a közvéleményben erősíteni.

Várady problémáját az interpellációban a szerinte rendőri kettős mércében lehet keresni, amit a következőképpen indokolt: *„én is szerény tanúja voltam annak, midőn az általam megszavazott egyházpolitikai törvényjavaslatok tárgyalása során a főrendiház előtt éktelen zsvivaj volt és rendezavarások történtek s a felplébezett rendőrcsapat nem fogatott be senkit az éljenzők és lelkesedést szítók közül, hanem még védte, hogy valamelyik klerikális és reakzionárius ember meg ne bántsa őket. Itt pedig ezen egyszerű tényért, mely kora este történt, a fiatal embereket letartóztatják, fogva tartják, és el is ítélik azokat, a kik bizonyára sem kenyérkérdés, sem hivatalok utáni esengések által megmérgezve nem lévén, tiszta lelkiü-llettel csinálták az egész dolgot.”*⁴² A kettős mérce alapján az öt kérdésből álló interpelláció végső soron arra irányult, hogy a belügyminiszter kivizsgálja és végül beismeri-e, hogy törvénytelenül járt el és hatalommal való visszaélést követett el a rendőrség. Az interpelláció célja tehát az, hogy rámutasson a kormányzat Kossuth-fóbiájára és ellehetlenítési törekvésére, amit a kormánypárti sajtó Kossuthra vonatkozó gúnyos bírálata elleni tüntetés Várady által durvának minősített felosztatása szimbolizált ebben az esetben.

Búsbach Péter interpellációja Kossuth Ferenc politikai körútja és a debreceni, november 19-iki botrány tárgyában a bel- és igazságügyi miniszterekhez (384. ülésnap, 1894. november 21.)

Az interpellációt Búsbach Péter⁴³ szabadelvű képviselő intézte Hieronymi Károly⁴⁴ belügyminiszterhez és Szilágyi Dezső⁴⁵ igazságügyminiszterhez 1894. november 22-én, amihez ugyanakkor két képviselői hozzászólás is érkezett, nevezetesen Kovács

⁴¹ Thaisz Elek életéhez és szerepéhez tájékozódásul lásd: Hevesi 1995; Deák 2015: 97–98.

⁴² *KN 1892*. XX. 285–286. (1894. 11. 17.)

⁴³ Ballabás–Pap–Pál 2020: 342; Sturm 1892: 204–205.

⁴⁴ Ballabás–Pap–Pál 2020: 356; Sturm 1892: 233.

⁴⁵ Ballabás–Pap–Pál 2020: 284; Sturm 1892: 323–324.

József⁴⁶ és Polónyi Géza⁴⁷ negyvennyolcas függetlenségi párti képviselőktől. Az esemény a képviselők körében az átlagosnál nagyobb érdeklődést váltott ki az Egyetértés tudósítása szerint.⁴⁸

Búsbach Péter interpellációja Kossuth Lajosnak a 48-as és 67-es nemzeti emlékezetkultúra „kettősségével” jellemezhető dualizmust szimbolizáló temetésére történő utalással indult.⁴⁹ A temetéssel járó felfokozott, majd elcsendesedő közhangulatot kérte számon Kossuth Ferencen, amit Magyarországra költözésével és őszi körútjával indokolt úgy, hogy direkt és provokatív módon kijelentette: „bejön Magyarországba egy olasz honpolgár”⁵⁰ Kossuth személyében. Búsbach egész felszólalása alapvetően két kérdést próbál összekapcsolni:

(1) Kossuth Ferenc magyar állampolgárság híján bejelentett politikai bemutatkozó körúton terjeszti programját úgy, hogy közben a „nemzet testvérének” nevezi magát.

(2) Kossuth politikai ambíciója tulajdonképpen dinasztikus törekvésnek és az államra nézve veszélyesnek minősíthető, amivel szemben már hivatalosan fel kellett volna lépni. Ez véleménye szerint csak azért nem történt meg, mert Kossuthot valójában senki se veszi komolyan, és csak ezért volt sikeres eddig közjog és alaptörvény elleni nyilvános támadása.⁵¹

⁴⁶ Ballabás–Pap–Pál 2020: 187; Sturm 1892: 258.

⁴⁷ Ballabás–Pap–Pál 2020: 188; Sturm 1892: 294.

⁴⁸ A debreczeni incidens a képviselőházban. *Egyetértés* 1894. november 22. 3.

⁴⁹ Kossuth Lajos temetését a budapesti költségvetés vállalta magára, mivel Ferenc József tiltására a magyar kormányzat sem vállalhatott szerepet az eseményben. (Pölsöskei 2001: 80.) Ennek a kettősségére is vonatkoztatható a törvényes magyar király – és a belé vetett hit –, illetve a „Kossuth-apánk” nemzeti emlékezetben elfoglalt helye, előbbi esetében ambivalens módon. A dualizmus kori nemzeti emlékezet kérdéséről lásd Gerő 2016: 289–344.

⁵⁰ *KN 1892. XX.* 359. (1894. 11. 21.)

⁵¹ Búsbach Péter ide vonatkozó szavaiból a következő részletek érdekesek: „Hát uraim, ez igaz, és helyes, azonban eddig a közéletben az emberek nem apjuk jogán, hanem saját egyéniségük, saját képességeik jogán szoktak érvényesülni. Azon jog, amelyet az apa után örökölt az államban valaki, az nem szokott a közönséges életben szereplő egyének joga lenni, az egyenesen dinasztikus jog szokott lenni. (...) Az biz olasz állampolgár! Eszébe jut magát a nemzet testvérének nevezni. (...) Mert mindenesetre valami trónprecendensi zamata van e nyilatkozatoknak. (...) Szabad országokban, szabad országokban, sőt köztársaságokban is az olyan trónprecendenseket, kik veszélyessé válhatnak az államrend szempontjából, rendesen kiakolbólják; nekünk ő sokkal közönségesebb ember; mi e nyilatkozatokat hagyjuk nyilatkozatoknak lenni. (...) Azt hiszem, az egész nemzet nagy többsége roppant közönnyel nézte és hallotta és olvasta ezeket a nyilatkozatokat, melyeket ezen úr egyik-másik alkalommal boros poharak közt vagy népgyűléseken a szájába vett...” *KN 1892. XX.* 359. (1894. 11. 21.)

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

Ebbe a kontextusba igyekezett beilleszteni Kossuth debreceni botrányát is, ami – a napi programot beárnyékoló, az Egyetértés által részben cáfolt apróbb történeteket leszámítva⁵² – alapvetően két eseményből tevődött össze a tiszteletére rendezett banketten.⁵³ Az egyiknél a királyra mondott köszöntőt követően a „Jaj de huncut a német” című politikai dalt⁵⁴ kezdte el játszani a zenekar, amit ugyan többen megtapsoltak, viszont a zenekart Kossuth megróta. A másik esetben pedig a bankettől I. Umberto olasz királynak (1878–1900) olasz nyelven küldött üdvözlő távirat okozott felháborodást,⁵⁵ aminek a megszövegezését Kossuth Ferenchez kötötték, aki viszont cáfolta ezt az állítást.⁵⁶

Az interpellációban elhangzott információkat Polónyi Géza és Kováts József cáfolták mint a bankett meghívott résztvevői, vagyis mint szemtanúk. Mindketten arra hívták fel a figyelmet, hogy a pohárköszöntő után elhangzott nótát félreértésből játszották.⁵⁷ A függetlenségi pártkör által közöltek viszont pontosították a cáfolatot, mégpedig hogy a pohárköszöntőt elmondó K. Tóth Kálmán csak beszéde végén ajánlotta a tósztot a királynak.⁵⁸ Körösi Sándor⁵⁹ debreceni szabadelvű képviselő pedig helyesbítést tett Búsbach Péter általánosító kijelentéseivel kapcsolatban, nevezetesen hogy a Szabadelvű Párt nem volt a bankett résztvevője, valamint kikérte az olasz királynak címzett távirat Debrecenhez mint városhoz vagy önkormányzathoz köthető hivatalos kapcsolását.⁶⁰

Az interpellációra mindkét megszólított miniszter reagált. Hieronymi Károly belügyminiszter azt a választ adta az első kérdésre, hogy „külön intézkedést Kossuth Ferenc

⁵² „Kossuth Ferenc tegnap a honvédtemetőből visszatért, több ablakot kivilágítottak. A kivilágítás azonban nem volt programba véve, miért is több ablak sötétben maradt. A csöcselék ezen felbőszülve, több ablakot bevert, még olyan házaknál is, melyek föl voltak lobogózva. Különös, hogy éppen a ref. egyház és kollégium tulajdonát képező tanári lakásokban zúzták be a legtöbb ablakot.” Kossuth Ferenc körútja. *Pesti Hírlap* 1894. november 20. 7. Ezt a hírt az Egyetértés cáfolta, amiről lásd Kossuth Ferenc körúton. Az Egyetértés kiküldött tudósítójának távirata. Debreczen, november 19. *Egyetértés* 1894. november 20. 5.

⁵³ A botrányokról az Egyetértés bevallottan szándékosan nem tett említést, majd csak miután kénytelen volt reagálni a sajtóban megjelent hírekre. A debreczeni incidens. *Egyetértés* 1894. november 21. 1.

⁵⁴ Katona 1981: 258; Gerő 2016: 298.

⁵⁵ A távirat szövegét magyar nyelven közölte több sajtóorgánium is: „Penzio Vaglia tábornoknak, ő felsége első hadsegédének, *Róma*. Kérjük önt, szíveskedjék átadni a királynak a debreceni polgárság tiszteletteljes üdvözlését ama nagy díszebéd alkalmából, amelyet, Kossuth Ferenc tiszteletére a legnagyobb magyar vidéki város adott. *A polgárság*.” Kossuth Ferenc körútja. Az Egyetértés kiküldött tudósítójának távirata. Debreczen, november 19. *Egyetértés* 1894. november 20. 5.; Kossuth Ferenc Debreczenben. A Pesti Napló tudósítójától. Debreczen, november 18. *Pesti Napló* 1894. november 19. 3.

⁵⁶ Kossuth Ferenc körútja. Az Egyetértés kiküldött tudósítójának távirata. Székelyhíd, november 20. *Egyetértés* 1894. november 21. 2.

⁵⁷ *KN 1892*. XX. 361–362. (1894. 11. 21.)

⁵⁸ A függetlenségi és 48-as pártkörben. *Egyetértés* 1894. november 22. 4.

⁵⁹ Ballabás–Pap–Pál 2020: 192; Sturm 1892: 258–259.

⁶⁰ *KN 1892*. XX. 363–364. (1894. 11. 21.)

irányában abból az okból, hogy ő idegen állam alattvalója, a kormány már azért sem tart alkalmazandónak, mert köztudomású dolog, hogy Kossuth Ferencz a magyar állampolgárságért folyamodott, és az ez iránti tárgyalások folyamatban vannak, és valószínűleg rövid idő múlva be fognak fejeztetni”.⁶¹ Búsbach Péter ezzel kapcsolatban éppen a függőben lévő, vagyis nem lezárult visszahonosítási eljárást kifogásolta viszontválaszában.⁶² Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter pedig a második kérdésre válaszolva hatósági vizsgálatot ígért, amit az általános felháborodás miatt rendelt el, míg ő a maga részéről nem tulajdonított különösebb jelentőséget az említett botrányoknak. Ugyanakkor kiemelte, hogy nem gondolja, hogy „*az az incidens bármily irányban Debreczen város lakossága véleményének és érzelmeinek imputálható vagy annak kifejezője volna*”.⁶³

Nem mellékes, hogy Búsbach interpellációjának a Függetlenségi és 48-as Párton belül is komoly visszhangja volt, hiszen a Kossuth Ferenchez kapcsolódó kérdések mindegyike végső soron összefüggött a párttal. Így a párton belülről olyan indítvány érkezett, ami Búsbach interpellációjára adott pártszintű nyilatkozatban választ sürgetett, mivel Kossuthot és a pártot „*államfelforgató és izgató tendenciákkal gyanúsította*”.⁶⁴ A párt többségével együtt azonban Justh Gyula pártelnök sem támogatta ezt a kezdeményezést, mivel Búsbachot nem tartották fajsúlyos politikusnak. Ugyanakkor a belügyi és igazságügyi miniszter válaszát korrektnek tartották.⁶⁵

Veszter Imre elhalasztott interpellációja Kossuth Ferenc politikai körútjának tárgyában (399. ülésnap, 1894. december 10.)

Veszter Imre⁶⁶ szabadelvű képviselő az említett interpellációját önálló formában sohasem tartotta meg, mivel először elhalasztották, másodszor ő maga tolta el időhiány miatt az ülés végére időzített felszólalását,⁶⁷ végül a 390. ülésnapon, mire megkapta a szót, visszavonta a kérdéseit.⁶⁸ 1894. december 10-én egy felszólalásában viszont utalt elmaradt kérdéseire.⁶⁹

A vonatkozó részekben Kossuth Ferenc körútját az egyéni és szólásszabadság szempontjából vizsgálta, és helyesnek tartotta a kormányzat engedékeny magatartását

⁶¹ *KN 1892. XX. 362.* (1894. 11. 21.)

⁶² *KN 1892. XX. 363.* (1894. 11. 21.)

⁶³ *KN 1892. XX. 362.* (1894. 11. 21.)

⁶⁴ A függetlenségi és 48-as pártkörben. *Egyetértés* 1894. november 22. 4.

⁶⁵ A függetlenségi és 48-as pártkörben. *Egyetértés* 1894. november 22. 4.

⁶⁶ Ballabás–Pap–Pál 2020: 322; Sturm 1892: 343–344.

⁶⁷ *KN 1892. XX. 363.* (1894. 11. 21.), 451. (1894. 11. 24.)

⁶⁸ *KN 1892. XXI. 65.* (1894. 11. 28.), 288. (1894. 12. 10.)

⁶⁹ *KN 1892. XXI. 285–290.* (1894. 12. 11.)

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

szemben olyan esetenként külföldi sajtóvéleményekkel,⁷⁰ akik karhatalmi eszközök bevetését tanácsolták. Veszter próbált rámutatni arra, hogy Kossuth szereplése szándékosan túl van értékelve azzal, hogy a kiegyezést miatta veszélyben láttatják, ami politikai zavarkeltésre ugyan alkalmas, végső soron pedig a kormány megbuktatását is célozhatja.⁷¹ Meg kell említeni, hogy például Kossuth Wekerlénél tett látogatása a kormányzatot úgy tüntette fel, mintha támogatná Kossuth körútját, így törekvéseit is.⁷² Az a spekuláció is terjedt a sajtóban – amit Khuen-Héderváry Károly grófnak kellett cáfolnia –, hogy „ilyen szellemi atmoszférában remélték a reakció emberei a szabadelvű reformokat a Wekerle-kormányval együtt a szentesítési aktusnál megfojthatni. Kiadták odafenn a jelszót, hogy ez a kormány megbízhatatlan, alatta a közrend megbomlik, az államügyek összegabalyodnak, rábízni az egyházpolitikai reformok végrehajtását nem lehet.”⁷³ Veszter tehát úgy gondolta, hogy kormányválság előidézésére is alkalmas Kossuth körútjának túlzott felértékelése, hiszen a királyi kormányba (és a Szabadelvű Pártba) vetett bizalmát alááshatja, amit a közjogi helyzet felborulásával azonosít.

Konklúzió

Az ismertetett interpellációk körülményeiből és tartalmából látható, hogy Kossuth Ferenc politikai aktiválódása már rövidebb idővel Kossuth Lajos temetését követően elkezdődött, amit a magyarországi ingatlanulajdonok vásárlása bizonyít. Ez a politikai aktiválódás félelmet váltott ki a kormányzatból, nem különben Bécsben, ami pontosabban a Kossuth névtől vagy Kossuth-szellemtől, így Kossuth fiaitól való félelemként is definiálható a függetlenségi sajtó szóhasználata alapján.⁷⁴ Ettől a félelemtől vezérelt tudatosság fedezhető fel abban, hogy Kossuthot megpróbálták politikailag ellehetetleníteni, aminek apropóját elsősorban az állampolgárság kérdése szolgáltatta. Így a választójogával kapcsolatos botrányos ügy is minimum kérdésessé tette ceglédi szerepvállalását.

Kossuth ugyan elismerte a magyar állampolgárságának elvesztését, viszont az ehhez kapcsolódó politikai jogok gyakorlását már vitatta, holott az állampolgársági törvényből levezethető az állampolgárság és a politikai jogok összefüggése, valamint a kettős és többes állampolgárság lehetősége, amit Korbuly Imre így fogalmaz meg: „Az állampolgári minőség természeténél fogva senki sem lehet egyszerre két vagy több államnak

⁷⁰ Itt hozzá kell tenni, hogy Bécsben a magyar kormány hozzáállását Kossuth körútjához egyesek „megbeszélte ügynek” nevezték, hiszen Wekerle képtelen volt fellépni Kossuth ellen, miközben látogatáson fogadta Kossuthot. Bangemachen gilt? *Das Vaterland – Zeitung für die österreichische Monarchie* 20. November 1894. 1–2.

⁷¹ *KN 1892*. XXI. 289. (1894. 12. 10.)

⁷² Kossuth Ferenc és Wekerle. *Egyetértés* 1894. november 17. 2.

⁷³ Tisztuló helyzet. *Pesti Napló* 1894. november 8. 1.

⁷⁴ Kossuth-üldözés. *Egyetértés* 1894. október 18. 1–2.

is polgára, mert ez, ha csak az állampolgári kötelességek teljesítésére gondolunk, merőben lehetetlennek, sőt képtelenségnek tűnik fel. (...) Az eddig előadottak szerint nem szenved kétséget először, hogy mihelyt valaki egy más államban honosított, állampolgárságot nyert, azonnal megszűnt előbbi hazájának tagja, illetőleg polgára lenni. Ennélfogva a nő idegen állam polgárával kötött házassága folytán, ennek rangja és állásával állampolgári minőségét is osztván, megszűnt előbbi hazájának is állampolgára lenni – megszűnt pedig saját akaratánál fogva; úgyszintén az is, ki idegen állam állandó szolgálatába lép – mert ez is a honfűsítés egy nemét képezi. Szóval aki idegen állampolgárságot nyer, ezáltal állampolgárságáról önként lemondván, azt azonnal elveszti, mert valamint »két úrnak nem lehet egyszerre szolgálni«, úgy még bizonyosabb az, hogy két államnak sem lehet senki egyidejűleg polgára.⁷⁵ Az állampolgárság – amely birtoklásának törvényes módja az indigenatus (bennszülött) vagy pedig a naturalisatio (honosítás) lehetett⁷⁶ – pedig minden politikai jog mint állampolgári jog gyakorlásának alapkélléke az életkor, a nem, a lakóhely és a census mellett – már az 1848: V. törvényben is –, hiszen „az országnak s kapcsolt részeknek mindazon bennszületett, vagy honosított”⁷⁷ választói vannak.⁷⁸

A Pesti Napló is foglalkozott Kossuth állampolgárságával,⁷⁹ ami konkrétan arra világított rá, hogy a hűségeskü azonnali letétele a visszahonosításra való jogosultsága miatt a lehető leggyorsabban megtörténhetett volna, éppen ezért valóban feleslegesnek tűnik a ceglédi választói névjegyzékkel kapcsolatos ügye is, konkrétan a névjegyzékbe való felvételének ténye. Ez pedig két dologra utalhat:

(1) A Pesti Napló feltételezése helyes, és Kossuth valóban próbálta elkerülni a királyra teendő hűségesküt és úgy képviselői mandátumhoz jutni, ami egyenlő volt a fennálló rendszer tagadásával, mely Kossuth programjával ellentétes, és soha szó sem esett a program ellenkezőjéről.

(2) A kormányzat és a kormánypárti sajtó megfigyelés alatt tartotta Kossuthot azzal a céllal, hogy lehetőség szerint szándékos provokációkkal próbálja meg megtörni az ún. Kossuth-járvány okozta negyvennyolcas légkört azzal, hogy ahol lehet, rámutat Kossuth programjának valótlanságára, és a dualizmust 1848 egyetlen és végleges lezárásaként, tehát Kossuth Lajos örökségeként mutassa be. Eközben Ferencet csak apja torz alakjaként értékelté, azaz hogy Kossuth

⁷⁵ Korbuly 1877: 166.

⁷⁶ Korbuly 1877: 161–165.

⁷⁷ CJH – 1848: V. 2. §.

⁷⁸ Korbuly 1877: 174–183 szerint az állampolgárság elengedhetetlen feltétele az állampolgári jogok gyakorlásának, aminek másik kritériumát a „politikai érettség” fogalmával nevezi meg, amibe a nem, kor, lakóhely és census kérdését sorolja.

⁷⁹ A hűségeskü. *Pesti Napló* 1894. november 10. 2.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

Ferenc illegális és illojális figura a dualizmus rendszere szempontjából. Mindezt Kossuth Ferenchez köthető negatív kicsengésű hírekkel, legendákkal vagy éppen karhatalmi eszközökkel is próbálták igazolni.

Viszont érdemes megfigyelni, hogy kormányzati oldalról a félelem mögött a Búsbach által is említett dinasztikus gondolatok is ott álltak, azaz hogy Kossuth Ferenc apja politikai örökösöként érkezett Magyarországra. Ugyanakkor Bécsből úgy tűnik, hogy a Wekerle vezette kabinetet is gyanakodva figyelték, amire Wekerle és Kossuth találkozása mellett a Bécs által elvárt kormányzati intézkedések hiánya adott okot, és a sajtóban megjelenő spekulációkhoz vezetett. Így nem véletlenül hangsúlyozta Wekerle, hogy *„minden eszközzel küzdeni fog Kossuth Ferencz ellen, míg ez ki nem jelenti a hűségkü letételére való készségét”*.⁸⁰ Illetve hogy igyekezett Ferenc Józsefet megnyugtatni, hogy a Kossuth néven kívül nem lát benne semmi olyan politikai karizmát, ami az uralkodó félelmét egyhamar igazolná.⁸¹ Emellett nem elhanyagolható Veszter Imre és Khuen-Héderváry Károly gróf meglátása, hogy Kossuth Ferenc jelentősége túlértékelt a realitásokhoz képest, *„azt inkább humorosan fogja fel, mint tragice”*.⁸²

Ez a helyzet viszont csak annyiban kapcsolódik Kossuth Ferenc személyéhez, hogy ő Kossuth Lajos fia, a Kossuth név viselője és minden hozzákapcsolódó eszme, valamint program örököse, mely név Kossuth Lajos temetésekor egy sajátos „nosztalgikus” légkört teremtett, de később nevéhez méltatlannak tekintett eseményekben manifesztálódott. Lyka Károly ezt úgy fogalmazta meg találóan – amivel a „Kossuth-járványt” is kvázi definiálta –, hogy Kossuth sírjánál *„oly elementárisan erős volt ott a szabadságharc hangulata, hogy lehetetlen volt elképzelni, miképp Kossuthal sírba szálljon minden, ami az ő életét mozgatta. Azokban a percekben meglepedkezett mindenki arról, hogy a nagy folytatásos mű, Magyarország újjá ébresztése voltaképp már folytatódik huszonhét esztendő óta, s hogy visszazökkenés volna újra ott kezdeni, ahonnan az ország intelligenciája már 1867. óta kiindult. (...) Abban a negyvenkilences légkörben egy új fogalom kezdett kialakulni, semmi racionális alapon, hanem az impressziók nyomása alatt: ez a fogalom homályos és körvonalatlan volt, mégis azt lehetne mondani, hogy valami Kossuth-dinasztia-féle lehetett a tartalma. Akkor minden embernek a szemé Kossuth Ferencet nézte. A negyvenkilences levegőben úgy hatott, mintha Kossuth Ferenc folytatná Kossuth Lajost. (...) Mert nem vehetjük másnak Kossuth Ferenc akcióját. Ha Kossuth Ferenc nem járná be az országot dicsőült atyja nevében, akkor nem mondanák, hogy atyja művét kívánja folytatni. Ha Kossuth Ferenc nem tagadta volna meg atyja alapeszméjét, nem mondanék, hogy atyja tervét iparkodik kikorrigálni. (...) Kossuth Ferenc pedig, aki*

⁸⁰ Kossuth-üldözés. *Egyetértés* 1894. október 18. 1.

⁸¹ Hanák 1978: 103–104. Apponyi gróf is igyekezett az uralkodónak elmagyarázni, hogy „nincs ellentét a magyar nemzet dinasztikus hűsége és a Kossuth-kultusz közt”. (Apponyi 1926: 203.)

⁸² Tisztuló helyzet. *Egyetértés* 1894. november 8. 1.

*szintén nem tart közösséget atyja legfundamentálisabb eszméjével, miért hivatkozik lépten-nyomon Kossuth Lajosra? (...) A születés még nem politikai program. Kossuth Ferenc csak akkor volna politika, utódja Kossuth Lajosnak, ha a néven kívül politikai hitvallását is örökölte volna. Akkor pedig künn maradt volna, Túréiban vagy Nápolyban, és nem akadt volna hang széles Magyarországon, mely szemrehányással illette volna magatartását. (...) Az ágyú és sáncok mellől az ekeszarvához és a dolgozószobák falai közé megyen az új generáció. A modern Magyarországot nem egy heroikus hangulat, hanem a megfeszített reális munka viszi előbbre. És ezt belátja Magyarországon mindenki. Nem többé, mert az a nagy szellem, akinek utolsó tragédiája ily lázas hangulatban tartotta, a hantok alatt pihen, és Magyarország ki fogja választani a rája jutott örökségből azt, ami huszonhét éves nagy haladása alatt üdvösnek vált be. Kossuth Lajos pedig megérdemelné, hogy az ő neve egészen a történelemé legyen s ne sülyedjen le soha a politikai aktualitások közé.*⁸³

Ilyen formán akár egyfajta proféciaként is értékelhetők Kossuth Lajosnak a Herman Ottó által tolmácsolts szavai, melyekben állítólag előre vetítette halálának politikai jelentőségét: *„Én már régen nem élek, meghaltam 1867-ben. De a mikor engem eltemetnek, én fel fogok támadni síromból, és akkor az én nevem sokkalta nagyobb hatalom lesz, mint volt valaha.*”⁸⁴ Ugyanakkor ez a kossuthi gondolat feltehetően nem mutat túl eredetileg a halála által „generált” politikai és társadalmi eseményeken, és nem vonatkoztatható direkt módon Kossuth Ferenc politikai szerepvállalására. Azért sem, mert 1889 óta tudható volt Ferenc József leiratának tartalma Kossuth Lajos esetleges halálával kapcsolatban, melynek értelmében temetése kizárólag mint közember lett engedélyezve.⁸⁵

A bemutatott interpellációk arra is rávilágítottak, hogy a kormányzati intézkedéseket is áthatották az érzelmek, mégpedig a Kossuth névtől való félelem.⁸⁶ Az intézkedések pedig ezt a félelmet próbálták a közvéleményre átragasztani, mintegy ellensúlyozva a Kossuth név népszerűségét úgy, hogy a szabadelvű politikában is igyekeztek bemutatni a kossuthi elvek tovább élését. Így nem véletlen, hogy Kossuth Ferenc kezdeti közéleti szerepvállalásait illegálisnak, programját pedig a dualizmus rendszere elleni forradalom bázisának próbálták beállítani. Kossuthtól szinte félni kellett, mert veszélyes a dualizmusra nézve. Az esetenként szinte sulykolással felérő, Kossuth szerepét túlreagáló beszédek a kezdődő politikai pályafutást szinte csírájában el akarták ezért folytatni. Ugyanakkor higgadtabb hangok is megszólaltak, melyek józanságra és önmérsékletre intettek, hiszen a kormányzat túlerőltetett „Kossuth-politikája” visszafelé is elsülhet a kormány bukását okozva végül.

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a Kossuth név kihívás elé állította nemcsak a kormányt a háttérben Ferenc Józseffel, hanem magát Kossuth Ferencet és

⁸³ Lyka Károly: Turintól az Alföldig. *Pesti Napló* 1894. november 16.

⁸⁴ *KN* 1892. XVII. 319. (1894. 03. 23.)

⁸⁵ Kalla 1997: 115.

⁸⁶ A politika és érzelmek kérdéséhez lásd Kiss 2013.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

a függetlenségi ellenzékét is. Nem véletlen ezért, hogy mindkét fél korrigálni próbálta a Kossuth név és örökség saját interpretációját, ami láthatóan a dualizmus kereteiben ment végbe. Ebben segítette Kossuth Ferencet apjától eltérő jóval konzervatívabb attitűdje is. Ez pedig a Kossuth-járvány folyamatos elcsendesedését eredményezte.

FORRÁSOK

CJH – Corpus Juris Hungarici <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (utolsó letöltés: 2024. október 15.)

1848. évi V. törvénycikk az országgyűlési követeknek népképviselőlet alapján választásáról (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=84800005.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1848>)

1874. évi XXXIII. törvénycikk az 1848: V. törvénycikk és az erdélyi II. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87400033.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1874>)

1879. évi L. törvénycikk a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87900050.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1879>)

KN 1892: *Az 1892. évi november hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. Budapest.

Apponyi Albert 1926: *Emlékirataim. Ötven év. Ifjúkorom – Huszonöt év az ellenzéken*. Budapest.

Bangemachen gilt? *Das Vaterland – Zeitung für die österreichische Monarchie* 20. November 1894. 1–2.

Hentaller Lajos 1894: *Kossuth és kora*. Budapest.

Hentaller Lajos – Szatmári Mór (szerk.) 1906: *Kossuth Ferencz harminc parlamenti beszéde*. Budapest.

KLI 1904: Kossuth Lajos levele Helffy Ignácznak. (Turin, 1890. január 12.) In Kossuth Ferencz (szerk.): *Kossuth Lajos iratai X*. Budapest.

Korbuly Imre 1877: *Magyarország közjoga illetőleg magyar államjog rendszere, kapcsolatban az ország közigazgatási szervezetével*. Budapest.

László Károly 1887: *Napló-töredék. Az 1849-iki menekülteket, internáltakat, különösen Kossuthot és környezetét illetőleg, Törökországban és az amerikai egyesült-államokban*. Budapest.

Sturm Albert (szerk.) 1892: *Országgyűlési almanach 1892–1897. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és képviselőház tagjairól*. Budapest.

Egyetértés, 1894.
Pesti Napló, 1894.
Pesti Hírlap, 1894.
Czepléd és Vidéke, 1894.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Ballabás Dániel – Pap József – Pál Judit 2020: *Képviselek és főrendek a dualizmus kori Magyarországon 2. Az országgyűlés tagjainak archontológiája*. Eger.
- Borus Judit 1994: Kossuth a főváros halottja. *Budapesti Negyed* (2.) 1. 35–58.
- Cieger András 2021: *A magyar országgyűlés a dualizmus korában. I. kötet. A képviselőház (1867–1918)*. Budapest.
- Deák Ágnes 2015: „Zsandáros és policájós idők”. *Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867*. Budapest.
- Dupeux, Georges 2007: A harmadik köztársaság. In Duby, Georges (szerk.): *Franciaország története II. Az újidők 1852-től napjainkig*. Budapest.
- Gerő András 2016: *Ferenc József és a magyarok*. Budapest.
- Hanák Péter 1978: Társadalmi és politikai küzdelmek az 1890-es évek első felében. In Hanák Péter (főszerk.): *Magyarország története 1890–1918*. I. kötet. Budapest. 53–148.
- Hevesi István 1995: Rendőrkapitány a prostitúció élén. Thaisz Elek (1820–1892) életútja. *Belvedere Meridionale* (7.) 1–2. 40–42.
- Kalla Zsuzsa 1997: Búcsúsorok – sírszalagok. In Kalla Zsuzsa (szerk.): *Kegyélet és irodalom. Kultusztörténeti tanulmányok*. Budapest. 112–122.
- Katona Imre 1981: Politikai dal. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*. IV. kötet. Né–Sz. Budapest.
- Kiss Balázs 2013: Érzelmek és politikatudomány. *Politikatudományi Szemle* (22.) 3. 7–28. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2019.3.7>
- Pölöskei Ferenc 2001: *A magyar parlamentarizmus a századfordulón. Politikusok és intézmények*. Budapest.
- Reznák Erzsébet 1999: Kossuth Ferenc választójoga és a ceglédiek. In Kokes Zsuzsa (szerk.): *Kutatások Pest megyében. Tudományos konferencia II.* (Pest Megyei Múzeumi Füzetek 5.) Szentendre. 259–261.
- Szabad György 1977: *Kossuth Lajos politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében*. Budapest.
- Szabó Dániel 2002: A kis Kossuth: Kossuth Ferenc. *Rubicon* (13.) 8. 53–60.
- Varga Lajos 2004: *Kormányok, pártok és a választójog Magyarországon 1916–1918*. Budapest.

Berde Imre: „...bejön Magyarországra egy olasz honpolgár...”

Varga Norbert 2013: Kossuth Lajos állampolgárságának elvesztése. *Aetas* (28.) 1. 74–99.

Varga Norbert 2019: *A magyar állampolgársági jog a 19. században*. Budapest.

<https://doi.org/10.1556/9789634544241>